

лівому березі р. Дніпро) наразі залишається окупованою, а правобережна частина району зазнає регулярних обстрілів.

Дані, наведені у таблиці, демонструють негативну тенденцію – економічні показники підприємств погіршилися за період 2024-2025 рр.. Для більш глибокого аналізу економічних наслідків наближеності території підприємств до зони ведення бойових дій слід враховувати динамку таких показників, як обсяг посівних площ, валовий збір врожаю, врожайність, витрати на одиницю врожаю, обсяг використання добрив, хімічні показники якості рослинної продукції та інші. Окрім прямих збитків, утрудненої логістики, відтоку робочої сили тенденції до зменшення обсягів виробництва агропродукції мають місце через виведення земельних площ з активного обробітку внаслідок забруднення ґрунтів та їхнього засмічення. У подальшому ці території потребуватимуть очищення та відновлення – зокрема, шляхом біо- та фіторемедіації.

Список використаних джерел

1. Khvesyuk M., Pina M. After-the-War Recovery of the Environment of Ukraine: the Vision and Provision. *Business, Economics, Sustainability, Leadership and Innovations*. 2023. Vol. 10. Pp. 30-36. DOI: <https://doi.org/10.37659/2663-5070-2023-10-30-36>.

2. Оpendатабот. Офіційний сайт. URL: <https://opendatabot.ua/> (дата звернення: 05.05.2026 р.).

3. Проскуріна Н., Гнідкова А. Аналіз фінансового стану та фінансових результатів як інструмент оцінки ефективності діяльності підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022. №43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-74>.

Кадай Х. Ю.,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник: Зомчак Л. М., к.е.н., доцент

Львівський національний університет імені Івана Франка

м. Львів

ТРАНСФОРМАЦІЯ КЛАСТЕРНОЇ СТРУКТУРИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ ТА АНАЛІЗ РЕГІОНАЛЬНОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ

Сучасний стан аграрного сектору України характеризується глибокими структурними трансформаціями, що зумовлені поєднанням глобальних ринкових трендів та екстремальних викликів воєнного часу.

Фундаментальну основу наукових досліджень становлять праці, у яких безпосередньо досліджено регіональну диференціацію та диспропорції аграрного сектору України за допомогою кластерного підходу [1]. Питання адаптації галузі до екстремальних умов деталізовано через багатовимірне оцінювання стану сільського господарства, що дозволило ідентифікувати ключові виклики війни та визначити стратегічні шляхи забезпечення його резильєнтності [2]. Методологічну глибину дослідження посилено завдяки

використанню досвіду прогнозування фінансового стану складних систем на основі логістичних моделей [3], а також застосуванню дискримінантного аналізу для вивчення параметрів зовнішньоекономічної діяльності в країнах Центральної та Східної Європи [4]. Крім того, врахування детермінантів міжрегіональних відмінностей та динаміки суміжних ринків на основі панельного моделювання [5] дозволило більш обґрунтовано інтерпретувати структурні зрушення, що відбуваються в аграрному просторі України.

Метою даного дослідження є ідентифікація та аналіз динаміки формування регіональних кластерів за рівнем аграрного розвитку протягом 2020, 2022 та 2024 років. Для забезпечення об'єктивності оцінювання було сформовано систему показників-стимуляторів, що включають обсяги продукції, врожайність ключових культур (пшениці, соняшнику, кукурудзи), поголів'я ВРХ, інвестиційну активність, площі угідь та обсяги внесення добрив. Методологічний апарат дослідження базується на поєднанні ієрархічної кластеризації методом Уорда та ітераційного методу k-середніх, валідованого через розрахунок коефіцієнтів силуету та аналіз «графіка ліктя».

Результати проведеного аналізу свідчать про те, що аграрний простір України зберігає стійку трьохкластерну структуру, проте внутрішній зміст та дистанція між цими групами зазнали радикальних змін під впливом зовнішніх шоків. У докризовому 2020 році спостерігалася відносно м'яка диференціація регіонів: кластер лідерів, до якого увійшли Полтавська, Вінницька, Харківська та Хмельницька області, демонстрував стабільно високі показники, проте вони не мали критичного відриву від загальнодержавного медіанного рівня. Теплові карти того періоду відображали помірну варіацію z-оцінок, що свідчило про порівняно рівномірний розподіл інвестиційних та технічних ресурсів між основними аграрними регіонами країни. Проте вже у 2022 році статистичні дані зафіксували різке зростання міжрегіональної асиметрії. Дендрограми ієрархічної кластеризації за цей період демонструють значні вертикальні розриви на верхніх рівнях об'єднання, що математично підтверджує руйнування колишньої цілісності аграрного простору. Застосування методу головних компонент (РСА) дозволило встановити, що перша головна компонента (PC1), яка відповідає за інтегральний рівень інтенсивності виробництва, пояснювала понад 71% загальної дисперсії. Це вказує на те, що ключовим фактором розмежування регіонів стала не галузева спеціалізація (рослинництво проти тваринництва), а саме здатність територіальних систем підтримувати фізичні масштаби виробництва та безперервність інвестиційного циклу в умовах безпекових ризиків.

Особливий науковий інтерес викликають результати 2024 року, які фіксують остаточне закріплення «аграрного ядра» держави та маргіналізацію окремих територій.

До першого кластера «аграрних локомотивів» увійшли Вінницька, Полтавська, Хмельницька, Черкаська, Кіровоградська та Дніпропетровська області. Ці регіони демонструють унікальну модель стійкості, де високі обсяги валової продукції підкріплюються інтенсивним використанням мінеральних добрив та активним залученням капітальних інвестицій навіть у кризовий період.

Другий кластер, що охоплює Сумську, Київську, Житомирську та Тернопільську області, сформував «перехідну зону» зі збалансованими, але не максимальними показниками. Цікаво, що Харківська область, яка у 2020 році входила до пулу безумовних лідерів, у 2024 році демонструє зміщення у просторі головних компонент у бік другого кластера, що безпосередньо пов'язано з воєнними діями та обмеженням доступу до частини земельного фонду.

Натомість третій кластер у 2024 році став найбільш неоднорідним та економічно вразливим. Він об'єднав регіони з природно-ландшафтними обмеженнями (Закарпатська, Чернівецька) та області, що зазнали нищівного впливу війни (Херсонська, Запорізька, Донецька, Луганська). Останні характеризуються екстремально низькими z-оцінками за показниками інвестицій та врожайності, що фактично означає їх випадіння з активного аграрного ринку та формування зони тривалої депресії виробничого потенціалу.

Дискусійним аспектом дослідження є аналіз просторової розсіяності всередині виділених груп, візуалізований у 2D та 3D моделях PCA. Навіть у межах кластера лідерів спостерігається значне дистанціювання об'єктів, що свідчить про внутрішню неоднорідність стратегій розвитку: якщо Вінниччина та Хмельниччина спираються на потужний тваринницький сектор (поголів'я ВРХ), то Полтавщина та Черкащина акцентують увагу на експортоорієнтованому рослинництві. Це дає підстави стверджувати, що стабільність «аграрного ядра» забезпечується саме різноманіттям внутрішніх економічних моделей. Водночас, значна кількість «білих плям» на теплових картах 2024 року (відсутність даних по тимчасово окупованих та прифронтових територіях) створює певні статистичні обмеження, проте вони не змінюють загальної тенденції: Україна перейшла від моделі дифузного аграрного розвитку до моделі жорсткої кластерної поляризації.

У висновках необхідно підкреслити, що ідентифікована диференціація має стати основою для радикального перегляду інструментів державної аграрної політики. Стандартні методи підтримки, що застосовувалися до 2022 року, втратили свою ефективність через надто високу варіативність потреб регіонів. Для областей першого кластера пріоритетом має бути стимулювання глибокої переробки сировини та розвиток високотехнологічного експорту. Для другого — розвиток кооперації середніх господарств та фінансова підтримка модернізації технічного парку. Для регіонів третього кластера, зокрема деокупованих територій, стратегія повинна мати не стільки економічний, скільки реабілітаційний характер, зосереджуючись на гуманітарному розмінуванні, відновленні іригаційних систем та компенсації втрачених основних засобів. Загалом, проведене дослідження доводить, що здатність аграрного сектору до адаптації є нерівномірною, а виявлена кластерна архітектура визначатиме контури економічного відновлення України у післявоєнний період.

Список використаних джерел

1. Зомчак Л. М., Дида А. О. Регіональна диференціація та диспропорції аграрного сектору України: кластерний підхід. Цифрова економіка та економічна безпека. 2024. №6 (15). С. 24-30.

2. Зомчак Л. М., Дида А. О. Багатовимірне оцінювання стану сільського господарства України в регіональному розрізі: виклики війни та шляхи забезпечення резильєнтності. Вісник Київського інституту бізнесу та технологій. 2025. Т. 52, вип. 1. С. 22-38.

3. Zomchak L., Seniv A. Financial Health Assessment of Ukrainian Banks: A Logistic Regression Model for Bankruptcy Prediction. Data-Centric Business and Applications / ed.: A. Semenov, I. Yepifanova, J. Kajanová. Cham : Springer, 2026. Vol. 275. P. 58-66. (Lecture Notes on Data Engineering and Communications Technologies).

4. Zomchak L., Vdovyn M. Discriminant analysis of foreign economic activity of Central and Eastern European countries. Problems of Systemic Approach in the Economy. 2026. № 1 (103). С. 34-41.

5. Зомчак Л. М., Снігур М. І. Детермінанти безробіття на регіональних ринках праці України: панельне моделювання динаміки та міжрегіональних відмінностей. Трансформаційна економіка. 2025. № 4 (13). С. 107-111.

Коржан А. О.,

здобувач вищої освіти ступеня бакалавра спеціальності

072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Науковий керівник: Бурковська А. І., доктор філософії, доцент кафедри менеджменту, бізнесу та адміністрування

Миколаївський національний аграрний університет

м. Миколаїв

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ЕФЕКТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА

Управління ризиками в системі сучасного менеджменту підприємства постає як цілісна концепція, що пояснює механізми забезпечення стійкості суб'єкта господарювання через призму ідентифікації та мінімізації факторів невизначеності. У ході дослідження встановлено, що традиційні підходи, орієнтовані виключно на лінійні моделі розвитку та стабільні ринкові умови, не здатні повною мірою забезпечити життєздатність підприємства в умовах сучасних глобальних викликів та волатильності аграрного сектору. Вирішальну роль відіграють процеси стратегічного аналізу, пов'язані зі здатністю менеджменту вчасно розпізнавати когнітивні сигнали зовнішнього середовища та трансформувати їх у конкретні заходи захисту.

Сутність пропонованої концепції полягає в тому, що ефективність управління визначається ступенем узгодженості між обраною ризиковою політикою та операційною архітектурою підприємства [1]. Якщо система менеджменту через інструменти внутрішнього аудиту та безперервного моніторингу відображає реальний профіль загроз, виникає стан стратегічної гармонії [2]. Саме цей стан стає ключовим тригером для оптимізації ресурсних потоків та прийняття зважених рішень у системі продовольчої безпеки.